

PROP-KOE/2024-08

31 lipca 2024 r.

Stanowisko

w sprawie klasyfikacji siedlisk przyrodniczych i planowania ochrony obszarów Natura 2000 na przykładzie obszaru Minokąt PLH060089

Państwowa Rada Ochrony Przyrody (PROP) otrzymała od GDOŚ prośbę o opinię w sprawie wniosku RDOŚ w Rzeszowie o zmianę SDF obszaru Natura 2000 Minokąt PLH060089 – uznanie występujących w tym obszarze zbiorników wodnych za niereprezentujące siedliska przyrodniczego 3150 ani 3160. W związku z tą prośbą, przedstawiamy następujące stanowisko:

PROP nie uważa się za organ kompetentny do arbitralnego rozstrzygnięcia o klasyfikacji siedlisk przyrodniczych w konkretnym obszarze Natura 2000, a w konsekwencji do wyrażania opinii o zmianie SDF konkretnego obszaru, tym bardziej że nie dysponujemy własnymi obserwacjami terenowymi, które dla takiej opinii są zawsze kluczowe.

Po przejrzeniu materiałów, zwracamy jednak uwagę na pojawiające się wątpliwości:

a) Przynajmniej jeden ze zbiorników wodnych, wskazanych we wniosku RDOŚ w Rzeszowie, znajduje się w województwie lubelskim (por. ryc. 6). Wnioskowana przez RDOŚ w Rzeszowie zmiana SDF (zmiana reprezentatywności siedliska 3150 na D) spowodowałaby, że także lubelski akwen przestałby być przedmiotem ochrony w obszarze. Tymczasem materiały nie wskazują, by w jakiegokolwiek formie zasięgnięto opinii RDOŚ w Lublinie.

b) W świetle przedstawionych materiałów, teza autora ekspertyzy o sztucznym pochodzeniu zbiorników wodnych w tym obszarze pozostaje tylko hipotetyczna. Załączone mapy historyczne nie zawierają takiej informacji. Autor wywodzi swoją opinię z oznaczenia zbiorników na mapie symbolem „w.”. Skrót „w.” na mapach topograficznych 1:10000 układu 1965 nie został wprawdzie zdefiniowany w instrukcji „Wzory i objaśnienia znaków topograficznych” (GUGiK 1960), ale w polskiej kartografii oznaczał zwykle po prostu „wodę” (lustro wody małego zbiornika, np. oczka wodnego), a nie „wzrost”. Zupełnie nie wzięto pod uwagę uwarunkowań geomorfologicznych terenu, w tym możliwości eolicznego pochodzenia mis jezierek, co sugerują np. mapki w publikacji J. Buraczyńskiego (red. 2002) Roztocze. Środowisko Przyrodnicze. Wykazanie iż dany zbiornik ma pochodzenie antropogeniczne musi być udokumentowane ponad wszelką wątpliwość i opierać się na solidnych danych naukowych, a nie przypuszczeniach lub sugestiach co do jego możliwej genezy.

c) Przedstawiona ekspertyza budzi także wątpliwości co do prawidłowej interpretacji ortofotomapy i klasyfikacji pokrycia terenu ze zdjęć satelitarnych. Na podstawie takich

materiałów nie można wyznaczać granic zbiorników wodnych w terenie zadrzewionym, gdyż ich brzegi przykrywają korony drzew. Zwykle możliwa jest taka interpretacja z danych LIDAR, które są obecnie publicznie dostępne, ale autor nie sięgnął po takie dane.

d) Nietrafna jest argumentacja z Rys. 1 wniosku – ujęcie wydzielenia leśnego w danych Nadleśnictwa Narol jako siedliska 7140 nie jest wiarygodnym argumentem przeciwko występowaniu w części tego wydzielenia zbiornika wodnego. Proste spojrzenie na publicznie dostępne, historyczne fotomapy dowodzi, że w latach 2020-2024 na części tego obiektu występowało otwarte lustro wody, choć jego zasięg był mocno zmienny.

Problem obszaru Minokąt PLH060089 pokazuje w naszej opinii kilka ogólnych problemów, związanych z klasyfikacją typów siedlisk przyrodniczych i z planowaniem ochrony obszarów Natura 2000:

1. Istotnym i powtarzającym się problemem w ochronie obszarów Natura 2000 w Polsce jest prawidłowa interpretacja danych wykorzystywanych do planowania tej ochrony. Każde dane obciążone są uwarunkowaniami wynikającymi z celu i metody ich zbierania, kwalifikacji, doświadczenia i poglądów autora danych, intensywności i szczegółowych sposobów zbierania danych w terenie. Dobre użycie danych wymaga świadomości tych aspektów. Dotyczy to także danych otrzymywanych przez RDOŚ od BULiGL i Lasów Państwowych. Sugerujemy zwrócenie uwagi na to zagadnienie i zachowanie większej ostrożności przy korzystaniu z takich danych i ich interpretacji.

2. Praktyka „częstkowego” planowania ochrony obszarów Natura 2000 – na gruntach Lasów Państwowych w planach urządzenia lasu, a na pozostałych gruntach przez RDOŚ w PZO - nie sprawdza się.

W obecnym stanie prawnym, plan urządzenia lasu wymaga uzgodnienia z RDOŚ zadań ochronnych (art. 28 ust. 11a u.o.p.¹). Nie podlega uzgodnieniu np. dokonana w tym planie identyfikacja przedmiotów ochrony, ocena ich stanu ochrony, identyfikacja zagrożeń, ani stawiane cele ochrony, co uniemożliwia RDOŚ spójne zarządzanie ochroną obszaru. Zgodnie z art. 28 ust. 11d uzgodnienie może nastąpić z innym RDOŚ, niż RDOŚ odpowiedzialny za miejsce, którego dotyczą zadania.

Nie jest też jasne, czy i jak stosować art. 31 u.o.p w zakresie oceny aktualności zakresu planu zadań ochronnych ujętego w planie urządzenia lasu. Co powinien zrobić RDOŚ, gdy zidentyfikuje, że treści dotyczące obszaru Natura 2000 ujęte w planie urządzenia lasu są nieaktualne lub nietrafne?

W tej sytuacji sugerujemy rozważenie zmiany ustawy o ochronie przyrody, polegającej na rezygnacji z art. 27 ust. 11 pkt. 3a oraz ust. 11a-11d.

Koncepcja ochrony dla całego obszaru Natura 2000 powinna być jedna i spójna co do zagrożeń, celów, środków ochrony oraz monitoringu – i zawarta w jednym dokumencie, za który powinien być odpowiedzialny RDOŚ². W planie urządzenia lasu mogą być wpisane działania ochronne, które będą wykonywane przez nadleśnictwo w ramach własnej działalności, ale będą one uzupełniającym i rozpisany na szczegóły elementem.

¹ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 maja 2024 r. (Dz.U. z 2023 poz. 2336, z późn. zm.)

² Zasada ta wymagałaby w art. 27 ust 11 ustawy o ochronie przyrody także zmian dalej idących, niż zaproponowane wyżej, to jednak wykracza poza zakres odnoszący się do obszaru Minokąt.

3. „Siedliska przyrodnicze” są kategoriami klasyfikacji ekosystemów, przyjętymi na użytek dyrektywy siedliskowej. Rozstrzygnięcie wątpliwości w takiej klasyfikacji powinno brać pod uwagę m.in. cel tej dyrektywy, jakim jest m.in. *przyczynienie się do zapewnienia różnorodności biologicznej poprzez ochronę siedlisk przyrodniczych* (art. 2.1). Rekomendujemy, by z najwyższą ostrożnością podchodzić do deklasyfikacji ekosystemu ważnego dla zapewnienia różnorodności biologicznej w skali lokalnej.
4. Ewentualne usunięcie przedmiotu ochrony z SDF obszaru Natura 2000, albo klasyfikacja jego znaczenia jako „D”, musi uwzględniać zasadę przezorności, tj. wymaga rozwiania wszystkich racjonalnych wątpliwości. Dopóki wątpliwości takie pozostają, deklasyfikacja przedmiotu ochrony jest nieuprawniona. Ewentualny nadmierny zakres ochrony nie narusza zobowiązań wynikających z prawa UE, natomiast niewystarczający zakres ochrony stanowiłby takie naruszenie. Rekomendujemy skrupulatne przestrzeganie tej zasady.
5. Ewentualne usunięcie przedmiotu ochrony z SDF obszaru Natura 2000, albo klasyfikacja jego znaczenia jako „D”, uzasadniana pierwotnym błędem naukowym, wymagałaby uzasadnienia, że błąd ten był rzeczywiście pierwotny. Niewystarczające jest oparcie się tylko na danych o stanie aktualnym, lecz konieczne jest także uprawdopodobnienie, jaki był stan w 2004 r. W szczególności, konieczna jest analiza, czy stwierdzany dziś brak / nieistotna reprezentatywność siedliska nie może być skutkiem braku jego właściwej ochrony w ciągu ostatnich 20 lat.
6. Choć podstawą do klasyfikacji siedlisk przyrodniczych jest co do zasady aktualny „Interpretation Manual of EU habitats”, trzeba mieć świadomość, że opracowanie to zawiera niekiedy niespójności i nie zawsze jest jasne. Przedstawia ono często informacje o typowej postaci typu siedliska przyrodniczego, a nie o pełnej jego zmienności. Pomocą w rozstrzygnięciu, co jest, a co nie jest chronionym siedliskiem przyrodniczym, mogą być odniesienia do klasyfikacji biotopów Palearktyki PHYSIS i do klasyfikacji EUNIS (*czy ekosystem wg tych klasyfikacji należy zaklasyfikować do jednostki powiązanej z typem wskazanym w dyrektywie siedliskowej, czy też do jednostki niepowiązanej z takim typem?* – klasyfikacje PHYSIS i EUNIS są z założenia kompletne, tj. każdy ekosystem powinien znaleźć w nich sposób zaklasyfikowania).
7. Zaliczenie wód do typów siedlisk przyrodniczych Natura 2000 generalnie nasuwa stosunkowo dużo problemów. W Polsce częste są obecnie jeziora eutroficzne bez typowej roślinności litoralu, tylko z roślinnością szuwarową i ew. nymfeidową. Znane jest też występowanie jeziorzek otoczonych płem mszarnym, ale z ramienicową roślinnością podwodną, a także innych jezior humusowych o zaawansowanej eutrofizacji³. Dla oceny procesu dystrofizacji (i tym samym klasyfikacji jako siedlisko 3160) za kluczowy przyjmuje się zwykle wskaźnik HDI, należałoby jednak stosować go zgodnie z aktualnym stanem wiedzy, zmodyfikowanym w 2017 r.⁴ – metodyka oceny stanu siedliska 3160 wymagałaby odpowiedniej aktualizacji. Także przesłanka naturalnej/sztucznej genezy jeziora może być różnie interpretowana (nie jest jasne, czy chodzi o naturalność formy terenu, czy o naturalność procesów rozwoju ekosystemu wodnego).

³ Por. Owsiany P.M., Gąbka M. 2007. Zbiorniki ramienicowe i dystroficzne - cechy diagnostyczne w świetle programu Natura 2000 i przykładów z lasów pilskich. *Studia i Materiały CEPL* 9, 2/3: 584-600.

⁴ Górniak A. 2017. A new version of the Hydrochemical Dystrophy Index to evaluate dystrophy in lakes. *Ecological Indicators* 78: 566–573.

Podobne problemy dotyczą niektórych innych grup siedlisk.
Sugerujemy, by do ujednoczenia interpretacji siedlisk przyrodniczych dążyć na drodze dyskusji naukowej, a w szczególności za pomocą organizacji warsztatów interkalibracyjnych, z możliwie szerokim udziałem ekspertów zaangażowanych w pracę z siedliskami przyrodniczymi, a nie za pomocą arbitralnych rozstrzygnięć. Rolą GDOŚ mogłaby być organizacja takiej dyskusji.

dr hab., prof. UW Wiktor Kotowski

przewodniczący KOE PROP

[podpisano elektronicznie]

Otrzymują:

Ministerstwo Klimatu i Środowiska

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

a/a